

rozenét is játszani? A próbaterv ezt nem teszi lehetővé! Éppen az a nyomás hárul minden zenekar vezetőjére, hogy ne várjon el többet a zenészeitől!” Fischer éppen ezért meg van győződve róla, hogy a szimfonikus zenekar mint intézmény válaszut előtt áll: vagy rugalmasabbá válik, vagy megszűnik. Anselm Rose ezt nem hagyhatta annyiban. Véleménye szerint a túl rugalmas zenekarokat az a veszély fenyegeti, hogy instabillá válnak, és akkor a kevésbé bőkezű állami szektor számára még könnyebb lesz „leoltani a villanyt”.

A szimfonikus zenekarok jövőképét illetően a vita résztvevői természetesen nem tudtak közös nevezőre jutni. Abban azonban egyetértettek, hogy a szimfonikus zeneka-

rok központi feladatának ellátása nem lehet egyedüli cél, főként nem az elkövetkező évtizedek során. Mindezt megerősítették a közönség részéről érkező vélemények is, amelyek több zenepedagógiára, együttműködési projektekre és a zenekaroknak a társadalom felé történő nagyobb fokú nyitására vonatkozó igényeket fogalmaztak meg – mintha nem ezen az úton haladna már jó ideje számos zenekar, Németországban is. Végtelen kreativitású, végtelen idővel és lelkesedéssel bíró zenekari zenész, aki nemcsak a szimfonikus zenekar tagjaként, hanem azon túl is tevékenykedik: ez tehát az ideális zenész képe, nem csupán Fischer Iván szemszögéből. Azonban sem ő, sem Anselm Rose nem dédelget illúziókat a vál-

tozás tempójára vonatkozóan. „Egy meglévő zenekar megreformálása nagyon nehéz és fájdalmas folyamat” – mondja Fischer Iván. Rose szerint pedig: „Csak pénzzel lehetséges. Vagy fenyegetéssel.” Markus Stenz karmester számára ez azonban már túl komoran hangozhatott, mert véleménye szerint: „A lényeg végeredményében az, hogy higgyünk abban, amit csinálunk. Csodálatos dolgot tudunk nyújtani az embereknek, és biztos vagyok benne, hogy ezzel az egész társadalmat el tudjuk érni.” A helyes út megtalálása olyan feladat, amelyet minden zenekarnak magának kell megoldania.

(*Das Orchester* 2016/7–8 –
Köszönjük a közlés jogát!)

Marco Frei

Megfogyva bár, de megerősödve

A Münchener Rádiózenekar újjászületése

A Münchener Rádiózenekar sokrétű repertoárjával és a szociális zeneközvetítés terén létrehozott, példaértékű projektjeivel meghatározó eleme a bajorországi München városának és a Bajor Rádió profiljának egyaránt. A zenekart tíz évvel ezelőtt mégis a megszűnés veszélye fenyegette. Még ma is hátrorogó érzés visszagondolni az akkori értelmetlen és lelketlen tervekre. Az alábbiakban bemutatjuk, hogyan sikerült elkerülni a zenekar feloszlását.

A Münchener Rádiózenekar (MRO) biográfiája egy nagy fehér foltot tartalmaz a 2004. és 2005. évre vonatkozóan. „1998 és 2004 között Marcello Viotti volt a vezető karmester” – írja szűkszavúan a beszámoló. „2006 szeptembere óta Ulf Schirmer a művészeti vezető.” Egy szó sem esik a tervezett felszámolásról és Marcello Viotti erre az időszakra eső haláláról. Sötét időszak volt, a legsötétebb a zenekar 63 éves történelmében. Trauma, amelyre a zenészek nem szeretnének emlékezni.

A Bajor Rádióknak pedig minden oka megvan arra, hogy szégyenkezzen, és elhallgassa az eseményeket, amelyek azonban még jelen vannak a fejekben, a sajtóarchívumokban és az interneten is. Az akkori események mélyen beivódtak a nemzetközi zenekari világ emlékezetébe is.

2004 kora őszen a Bajor Rádió akkori intendánsa beszélgetésre invitálta Gernot

Rehrlt, az MRO igazgatóját, és közölte vele, hogy az MRO-t – anyagi okokból – meg kell szüntetni. Noha már tavasszal hallani lehetett róla, hogy a Bajor Rádiónál tíz éven belül már csak a Bajor Rádió Szimfonikus Zenekara fog létezni, ezzel a lépéssel senki sem számolt. A felszámolás konkrétumairól nem szólt a fáma, mert nyilvánvalóan nem foglalkoztak a részletekkel. A tervről szóló híreket azonban csak finoman volt szabad elhinteni, hogy teszteljék a közvélemény reakcióját.

Az eredmény egy példátlan fiasco volt. Maguk az MRO zenészei is csak a szombati reggeli újságból értesültek megszűnésükről. Gernot Rehrlnél egyfolytában csörgött a telefon, a zenészek folyamatosan hívták, ki zavartan vagy kétségbeesve, ki sírva vagy átkozódva. Nemcsak egy zenekar léte forogott kockán, hanem emberek, családok, egyedülálló szülők egzisztenciája is.

El lehet képzelni, milyen kínban volt az MRO vezetősége, hogy megtalálja a megfelelő szavakat – tudván, hogy a zenekar belül történő összeomlásának veszélye fenyeget. Elsődlegesen tehát meg kellett nyugtatni a zenészeket. A végső szó még nem hangzott el, még semmi sem volt teljesen biztos. A bomba robbanásakor Marcello Viotti, a vezető karmester New Yorkban tartózkodott. Neki sem szóltak előre, ő is csak ott értesült a hírről. Az MRO felszámolásának lehetősége nagy vihart kavart, nemzetközi vizeken is. A sajtó szó szerint ostrom alá vette az MRO vezetőséget.

Nem sok fantázia kell ahhoz, hogy elképzeljük, milyen dilemmával állt szemben az MRO vezetősége. Egyrészt meg kellett védeni a zenészeket és a zenekart, másrészt lojalitással tartozott munkáltatója felé. Ráadásul senki sem tudta és akarta elhinni, hogy egy jól és kiegyensúlyozottan működő zenekart miért kell egyik napról a másikra megszüntetni. Az eseményekkel kapcsolatos kérdésekre Gernot Rehrl nem kívánt válaszolni, de elmondta: „a mai napig nem értem, miért és hogyan történtek a dolgok annak idején.” Ő maga is ellenszolgált a döntésnek, ami az állásába került. Egy híressé vált újságinterjúban előadta, hogy az MRO fenntartása még egy százalékat sem teszi ki a Bajor Rádió költségvetésének, és a zenekar feloszlásával mindössze ezt a csekély összeget lehet meg-

takarítani. „Ez valóban arányos lenne azzal, amilyen veszteséget okoznak ezzel egy olyan hihetetlenül gazdag kultúrával és lelkes közönséggel rendelkező város, mint München kulturális életében?” – kérdezte, és ezzel az újságcikkkel robbant igazán a bomba. 2004 novemberében Rehrlnek távoznia kellett, és Viotti is vele tartott. Rehrl menesztését követően az olasz karmester bejelentette, hogy visszalép az MRO vezető karmesteri pozíciójából, de hangsúlyozta, hogy az ő vezényletével tervezett darabokat vállalja, mert ha nem így tenne, azzal csak a zenekarnak ártana.

2005. február 16-én Viotti meghalt, és a mai napig tartja magát az az elképzelés, amely szerint az MRO megszüntetése körüli fenyegető hírek okozták az 50 éves karmester halálát. Rehrl szerint, akit szoros barátság fűzött Viottihoz, ez „határozottan” nem igaz, de hozzáteszi: „Nagyon le-sújtották a történetek, megalázó volt számára.” Már csak azért is, mert nem sokkal előtte hosszabbították meg a szerződését. Viotti az MRO egyik próbája alatt összeesett, és eszméletlenül szállították kórházba, kómába esett, és néhány nap múlva meghalt. Az élet ironiája, hogy a következő tervezett koncertprogram címe ez lett volna: „Játszd nekem a halál dalát!”

Rosszabb nem is történhetett volna a zenekarral, Viotti halála pedig a borzalmas események legsúlyosabb mélypontját jelentette. A zenekar már azt megelőzően is sokkos állapotba került, és vezetőség, valamint hivatalos vezető karmester hiányában teljesen magára maradt a kilátástalan helyzet kezelésében. Csak a zenekar elnöksége állhatott védelmezőleg a kollégák elé, és ezt meg is tette. Felejthetlenné vált az a próba, amikor a zenészeknek legfelülről elmagyarázták, hogy végleg itt a vég. Amikor folytatni kellett volna a próbát, a fúvósok csikorogtak és nyikorogtak, a vonósok vinnyogtak és cincogtak. Semmi sem működött. Ez volt a félelem, a kétségbeesés és a reménytelenség hangja. Ebben a pillanatban a zenekar elnöksége felállt, megkérte a karmestert és a segédeket, hagyják el a termet, hogy beszélhessen kollégáival. „Jó zenészek

vagytok, ne hagyjátok, hogy bárki bármi mást mondjon rólatok. Amíg mi vagyunk az elnökség, senki nem mehet tönkre.”

Ez a próba könnyen és véglegesen megtörténhetett volna a zenekar gerincét, azonban lényeges fordulópontra lett belőle. Ha veszünk, legalább ne adjuk olcsón a bőrünket – szölte a jelszó. Hamar kialakult a közösségi érzés, ami ilyenkor nem magától értetődő. Mindenki odafigyelt a másikra és a kollégák kiálltak egymásért. Komoly erő képviseltek, amelynek köszönhetően célzott intézkedéseket tudtak hozni a másik oldal, azaz az intendáns pellengérré állítása nélkül. Éppen ellenkezőleg, amit az MRO zenészei és pártfogói tettek, tökéletes példája annak, hogyan kell ilyen helyzetben okosan, erősen és mindemellett a méltóság megőrzése mellett cselekedni.

A zenekar még erőteljesebben nyitott a nyilvánosság felé, és tiltakozó aláírásokat gyűjtött, amelyekből rövid idő alatt közel 90 ezer gyűlt össze. Emellett a Bajor Rádió és tervei nem szűntek meg téma lenni a sajtó és a nyilvánosság köreiben. A nyomás óriási volt, különösen azért is, mert Münchenben, a kulturális nagyvárosban a klasszikus zene legalább annyira magától értetődően a társadalmi élet része, mint Bécsben. A Bajor Rádió intendánsa tehát sarokba lett szorítva, neves karmesterek sem restelltek telefonhívásaikkal bombázni, és ember legyen a talpán, aki bírja ezt a fajta nyomást. Az MRO azonban a gyengeség kihasználása helyett hidat épített felé, és lehetőségeket mutatott számára, hogy hogyan juthat ki a zsákutcából büszkesége megőrzése mellett.

2005-től megfordult a helyzet, a megszüntetés tervét lassanként visszavonták. Időközben felmerült annak lehetősége is, hogy az MRO-t összevonják a Bajor Rádió Szimfonikus Zenekarával, ami ellen ez utóbbi azonban tiltakozott. Noha akkor az MRO-nál zenélő kollégákkal szembeni antipatizálás hozzáállásnak tekintették sokan, mai szemmel nézve ez volt a helyes út. A két zenekar profilkja és irányultsága ugyanis túlságosan is eltérő. De leginkább azért, mert ezáltal sikeresen elhárult az MRO összeol-

vadás révén történő megszűnésének veszélye. Így a szimfonikusoknak is köszönhető, hogy a Bajor Rádió még ma is két összetéveszthetetlen és összehasonlíthatatlan, értékes zenekarral büszkélkedhet.

Végül sikerült új szerződést kialakítani az MRO számára, azonban 20 zenekari állást meg kellett szüntetni. Ez a döntés is azt mutatja, milyen ésszerűtlenül járt el annak idején a Bajor Rádió vezetősége, hiszen egyes projektek és nagyobb repertoárok esetén ma vendégzenészeket kell igénybe venniük, ami az MRO művészi költségvetésének mintegy egy negyedét teszi ki.

Az MRO vezetősége számára azonban örök tanulság, hogy a megszűnés veszélyét csak úgy lehet elhárítani, ha megpróbálják a munkáltatóval közösen rendezni a helyzetet. A zenekar annak idején valóban nagy, végletekbe menő megértést tanúsított a Bajor Rádió vezetőségével szemben. Nem támadták hátba, és lojálisak maradtak hozzá, amiért a vezetőség később köszönetet is mondott. Lényeges momentum, hogy a jelenlegi szerződésbe bekerült egy mondat, amely szerint a Bajor Rádió a szerződés fennállása idejére kötelező érvénnyel lemond arról, hogy az MRO tagjainak a rádió gazdasági helyzetéből adódóan nyújtson be felmondást.

Noha a szerződés határozatlan időre jött létre, kérdés, hogy hogyan lehet értelmezni ezt a mondatot esetleges jogviták esetén. A Bajor Rádió BR-Klassik klasszikus zenei programjának 2018-ra tervezett digitalizálása komoly kockázatot rejt, különösen a rádió zenekari számára. Ha a BR-Klassik URH-ról történő lekapcsolása a hallgatóság vélhető visszaesését okozza, a zenekarok biztos műsorszóró platformja is veszélybe kerül. Mariss Jansons is aggodalommal tekint e változás elébe. Az MRO ezért mindent meg szeretne tenni azért, hogy a digitalizálás jól sikerüljön. Lojálisan, odaillő projektekkel részt vesznek a reklámban. Mostantól a rádió vezetőségé a felelősség.

*(Das Orchester 2015/9 –
Köszönjük a közlés jogát!)*

